

4. Наливайко, Д. (2006). Теорія літератури й компаративістики. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 348.

5. Чотири монологи про книжку Тамари Гундорової «Кітч і література». (2009). О. Пронкевич, Р. Харчук, А. Матусяк, В. Неборак // Альманах «ЛітАкцент». Випуск 2 / За ред. В. Панченка. К. : Темпора. 44-57.

6. Dyserinck H. (2003). Imagology and the Problem of Ethnic Identity. Intercultural Studies: Scholarly Review of the IAIS. №1 (Spring). 285-294.

7. Pageaux, D.-H. (1983). L'imagerie culturelle: de la littérature comparée à l'anthropologie culturelle. Synthesis. Bucarest, 1983. 79 – 88.

СМИСЛОВІ ЛАКУНИ У КАЗЦІ-ПРИТЧІ А. ДЕ СЕНТ-ЕКЗЮПЕРІ «МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ»: РЕЦЕПЦІЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Катерина Нестерчук

*асистент кафедри романо-германської філології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

Вікторія Свинар

*студентка факультету іноземних мов,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

Казка-притча «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері – один із тих літературних текстів, що не втрачають актуальності незалежно від часу, культурного контексту чи віку реципієнта. Її філософський підтекст, алегорична структура та поетичність мови створюють простір для багатозначного прочитання. Однією з особливостей твору є наявність смислових лакун – пропусків, недоокреслених місць на рівні форми і змісту, які залучають читача до інтерпретації, осмислення й заповнення цих прогалин власним тлумаченням.

На думку сучасних літературознавців О. Вісич, В. Костюка, У. Еко, Р. Інгардена, В. Ізера та інших, які досліджували естетичну рецепцію твору художньої літератури як «заповнення порожніх місць у тексті» [7, с. 261], читач нерідко відчуває себе залученим у події, які під час читання здаються йому реальними, навіть якщо вони зовсім не схожі на його власну дійсність. Те, що різні реципієнти сприймають «реальність» одного й того самого тексту по-різному, яскраво ілюструє, як літературний твір перетворює читання на творчий процес, який виходить за межі простої перцепції написаного. Літературний текст пробуджує наші здібності, дозволяючи нам відтворювати світ, описаний у ньому. У

незавершеному творі читач може уявити тільки те, чого у ньому немає, оскільки «написана частина тексту подає нам інформацію, а ненаписана – дає нам можливість уявляти речі; але, звичайно, без елементів невизначености та наявности лакун у тексті ми не здатні використати нашу уяву» [7, с. 267].

Однією з характерних особливостей художньої системи non-finito у казці-притчі «Маленький принц» є передусім навмисна лакуарність у моделюванні часу, простору й персонажів. Згідно з дослідницею Н. Астрахан, «час, у якому розгортаються події життя маленького принца, таким чином, є умовно-символічним, філософським. Перебування героя на землі продовжується рівно рік: Сент-Екзюпері відтворює одну з найдавніших часових міфологем культури – циклічну. Все, що відбулося до «падіння» маленького принца на землю, сприймається як передісторія, часових орієнтирів тут немає, а простір виявляється замкненим. У замкненому просторі власної планети й інших планет маленький принц лише дивується: його дивує краса Троянди та її примхи, поведінка «дорослих» характеризується ним як «дивна» [6, с. 78]. Планети, які відвідує маленький принц, не мають географічних координат або чітких описів; вони радше функціонують як символи людських рис або типів поведінки. Кожна планета відображає певну моральну або духовну проблему, проте жодна з них не закріплена в об'єктивній реальності. Це створює смислові лакуни для читачевої інтерпретації: планети можуть бути і як уособлення внутрішніх станів принца, і як метафори людського світу загалом.

Також невизначеним є, власне, образ маленького принца. Його вік, зовнішність, походження подані абстрактно: «Почин би я вивів такий: «Був собі маленький принц, і жив він на планетці, трошечки більший від нього самого, і дуже тому принцові хотілося мати друга...». Ті, хто розуміється на житті, відразу б побачили, що все це щирісінька правда» [5, с. 15], – говорить оповідач лише в четвертому розділі, підкреслюючи порушення традиційної казкової фабули. Відсутність деталізації робить головного персонажа універсальним символом внутрішньої дитини, духовного «Я» людини, що шукає сенсу життя, любові, правди. Завдяки цьому реципієнт проєктує власні асоціації й досвід на маленького принца, наповнюючи образ особистим.

Вислів «Ти назавжди береш на себе відповідальність за тих, кого приручив» [5, с. 53] є невичерпним за змістом афоризмом, у якому зосереджено етичну, психологічну, навіть соціальну неоднозначність. Чи ця відповідальність означає турботу, жертву, вірність чи залежність? Автор залишає питання відкритим, спонукаючи читача до роздумів. Схожий прояв лакуарності спостерігаємо і в моделюванні образу лиса: чи є його прохання приручити актом довіри, чи попередженням про майбутні страждання?

Такі смислові лакуни перетворюють текст у філософський простір, де кожна думка має декілька рівнів значення. «Оскільки художній текст створюється не миттєво, він не може бути однорідним. Саме письменники є першими читачами та інтерпретаторами власних творів. Паралельно зі створенням художнього тексту вони здійснюють його прочитання-перестворення, включаючи програми авторських інтерпретаційних моделей або навіть самі моделі (як у прозі Сент-

Екзюпері) в текст. Складна діалектика частини та цілого, дискретного та континуального, «органічного» і «зробленого», інтуїтивно-натхненного та раціонально-продуманого, яка зумовлює здатність кожного окремого елементу художнього тексту нести інформацію про художню цілісність твору і найяскравіше проявляє себе у феномені стилю, і уможлиблює розмову про включення в матеріально-словесну тканину художнього тексту фрагментів, що сприймаються як авторські моделі останнього або їх згорнуті програми» [6, с. 84]. Тож у казці-притчі «Маленький принц» автор залишає багато важливих питань без пояснення: чому головний персонаж залишає свою планету; що стало справжньою причиною його зникнення; це метафоричне повернення до себе, чи повернення додому?

Також недоокреслені місця простежуються і в образі троянди: чи існує вона насправді, чи є лише символом ідеального кохання або духовної потреби? Таке своєрідне «замовчування» не свідчить про незавершеність твору в класичному розумінні, а про смислову лакуарність, яка ініціює процес інтерпретації у свідомості реципієнта: «автор уникає прямого тлумачення, перекладаючи цю функцію на читача» [6, с. 75]. Окрім того, залишаються без остаточних відповідей екзистенційні питання, які автор порушує у творі: що таке сенс життя; у чому полягає справжня дружба; чому люди самотні, і чому дорослі забувають, як це бути дітьми? Таким чином, прояви non-finito у казці-притчі «Маленький принц» дають змогу читачеві не лише осмислювати запропонований текст, а й бути його співавтором у процесі творення значення.

Отже, «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері є багатозначним художнім текстом, у якому смислова лакуарність, що реалізується в «замовчуванні» деталей, відсутності чітко зазначених фабульних, просторових і часових координат, а також у недоокресленні образів, створює широкий простір для потенційних інтерпретацій. Така структура твору активізує читачке сприйняття, спонукаючи реципієнта до глибокого осмислення змісту і тлумачення підтекстових елементів, а відтак – до співтворчості.

ЛІТЕРАТУРА

5. Антуан де Сент-Екзюпері. Маленький принц. Пер. з французької А. Жаловського. Київ : Веселка, 2003. 73 с.

6. Астрахан Н. Авторські інтерпретаційні моделі та їх програми в прозі Антуана де Сент-Екзюпері (на матеріалі книги «Планета людей» та казки «Маленький принц»). *Літературний твір : шляхи дослідження поетики*. Житомир : «Полісся», 2006. С. 69-89. Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/10026/> (дата звернення: 22.04.2025)

7. Ізер В. Процес читання : феноменологічне наближення. *Слово-Знак-Дискурс : Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 263-277.